

INSTYTUT PSYCHIATRII I NEUROLOGII

ul. Sobieskiego 9, 02-957 Warszawa

tel. 22 4582-510, fax 22 842-40-87

e-mail: wichniak@ipin.edu.pl

III Klinika Psychiatryczna

Kierownik Kliniki: Prof. dr hab. Adam Wichniak

Warszawa, 2024-02-08

Recenzja rozprawy doktorskiej lek. Agaty Mikołajków „Wpływ czynników biologicznych: witaminy D, prolaktyny, oksytocyny oraz hormonów tarczycy na występowanie objawów lękowych w ciąży i kształtowanie się więzi z dzieckiem.” wykonanej w Katedrze Psychiatrii Uniwersytetu Medycznego im. Piastów Śląskich we Wrocławiu.

Recenzowana rozprawa doktorska lek. Agaty Mikołajków poświęcona jest zaburzeniom lękowym specyficznym dla okresu ciąży. W ostatnim 20-leciu w Polsce nastąpiła zdecydowana poprawa opieki zdrowotnej nad kobietami w ciąży obejmująca nie tylko zmniejszenie śmiertelności związanej z ciążą, porodem i położeniem, ale także wiele innych aspektów np. dostępu do znieczulenia i innych metod łagodzenia bólu porodowego. Nadal zbyt niska wydaje się jednak opieka i wiedza lekarzy w obszarze zdrowia psychicznego w okresie ciąży. Z tego powodu badania podjęte przez Doktorantkę oraz cele jakie sobie postawiła, obejmujące nie tylko oceny ściśle badawcze, ale też adaptację na j. polski narzędzia przesiewowego do oceny zaburzeń lękowych w okresie ciąży oraz ocenę wiedzy lekarzy ginekologów-położników oraz lekarzy rodzinnych na temat zaburzeń lękowych w ciąży, oceniam jako ważne, uzasadnione potrzebami klinicznymi i potrzebne.

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska została przygotowana w formie spójnego tematycznie cyklu pięciu artykułów, z których cztery mają charakter prac oryginalnych. Wszystkie prace zostały opublikowane w czasopismach naukowych znajdujących się w wykazie czasopism punktowanych Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Łączny współczynnik oddziaływania (IF) wynosi 5.9, liczba punktów MNiSW 410.00.

Poza pełnymi tekstami pięciu opublikowanych prac rozprawa doktorska zawiera wykaz publikacji stanowiących rozprawę doktorską, wykaz stosowanych skrótów, streszczenia w języku polskim i angielskim, omówienie opublikowanych prac w j. polskim

składające się ze wstępu, przedstawienia założeń i celów pracy, opisu badanych grup, narzędzi badawczych i metod statystycznych, przedstawienia wyników i bibliografii oraz załączników. Zawierają one zgodę komisji biotycznej przy Uniwersytecie Medycznym we Wrocławiu na wykonanie badań, oświadczenia współautorów wskazujące, że Doktorantka miała istotny indywidualny wkład w opracowanie koncepcji, wykonanie, opracowanie i interpretację wyników wszystkich pięciu prac. Załączniki zawierają także notę biograficzną oraz wykaz dotychczasowych osiągnięć Doktorantki wskazujących, że podejmowała ona aktywność naukową również w innych obszarach niż praca doktorska, prowadziła zajęcia dydaktyczne oraz uczestniczyła w szkoleniu specjalizacyjnym z psychiatrii, w tym w ośrodkach zagranicznych.

W pierwszym z opublikowanych artykułów zatytułowanym „Biological factors and consequences of pregnancy-related anxiety – What do we know so far?” i będącym przeglądem piśmiennictwa Doktorantka wykonała podsumowanie aktualnego stanu wiedzy na temat czynników biologicznych, psychologicznych i społeczno-kulturowych przyczyniających się do rozwoju zaburzeń lękowych w ciąży, oceniła najczęstsze powikłania zaburzeń lękowych w ciąży, zarówno dla matki, jak i dla dziecka, wskazała kierunki dalszych badań w tym obszarze. W pracy omówione są aż 223 pozycje piśmiennictwa, a przedstawione zagadnienia są trafnie opisane. Wskazują one nie tylko, że zaburzenia lękowe w okresie ciąży zwiększają ryzyko przedwczesnego porodu, niskiej masy urodzeniowej dziecka oraz powikłań, w tym długotrwałych problemów rozwojowych i zaburzeń neuropsychiatrycznych, ale też jakie działania należy podjąć, aby poprawić opiekę zdrowotną w tym zakresie.

Celem drugiego opublikowanego artykułu zatytułowanego „Stress level and general mental state in Polish pregnant women during COVID-19 pandemic” była ocena wpływu pandemii COVID-19 na poziom stresu i ogólny stan psychiczny kobiet w ciąży. Zbadano 316 kobiet przy użyciu kwestionariusza internetowego i stwierdzono obecność napięcia psychicznego, niepokoju, stresu, lęku u 11% - 46% kobiet. Zastanawiającym wynikiem w tej pracy jest stwierdzenie, że u kobiet ciężarnych w okresie pandemii COVID-19 lęk przed izolacją społeczną i zmianami w codziennym życiu był bardziej powiązany z obserwowanymi objawami zaburzeń lękowych niż lęk przed zakażeniem i powikłaniami porodu. W omówieniu tego badania Doktorantka jeszcze mocniej stwierdza, że „rola strachu przed zakażeniem i powikłaniami jest znacznie mniejsza w patogenezie stresu i zaburzeń psychicznych u kobiet ciężarnych”. Po pierwsze wydaje mi się, że metodologia tego badania

wykonanego z użyciem kwestionariusza internetowego mogła skutkować problemem autoselekcji kobiet, które decydowały się go wypełnić, właśnie z powodu obaw przed pandemią COVID-19. Po drugie jeśli przyjąć, że lęk przed zmianą stylu życia i tym jak będzie ono przebiegało po porodzie stanowi główne podłoże zaburzeń lękowych u kobiet w ciąży, to proponowane oddziaływania w celu przeciwdziałania im nie powinny się koncentrować na lekarzach ginekologach-położnikach i lekarzach rodzinnych, tylko bardziej na wsparciu społecznym.

W trzeciej pracy zatytułowanej „Polish Adaption of Pregnancy-Related Anxiety Questionnaire – Revised 2 (PRAQ-R2)” wykonano i oceniono adaptację na j. polski kwestionariusza Pregnancy-Related Anxiety Questionnaire – Revised2 (PRAQ-R2). Jest to krótkie, a więc bardzo praktyczne, a przy tym rzetelne narzędzie do oceny objawów zaburzeń lękowych u kobiet w ciąży, które może być stosowane w praktyce klinicznej. W omówieniu wyników tej pracy w j. polskim w punkcie pierwszym Doktorantka nie koncentruje się jednak na zaletach tego kwestionariusza i jego właściwościach psychometrycznych, tylko w mało zrozumiały sposób opisuje stabilność w czasie pomiaru kwestionariuszem PRAQ-R2 jak i jego związek z wynikami Szpitalnej skali lęku i depresji. Zastanawia mnie też dlaczego w procesie polskiej adaptacji nie zaproponowano nazwy tego kwestionariusza w j. polskim.

Czwarta z opublikowanych prac zatytułowana „Awareness of prenatal anxiety disorders among Obstetricians and General Practitioners in Poland – A cross-sectional study” miała na celu ocenę wiedzy lekarzy pierwszego kontaktu i położników-ginekologów na temat zaburzeń zdrowia psychicznego w czasie ciąży oraz wskazanie obszarów wymagających poprawy w praktyce klinicznej. W odpowiedzi na pytanie o najczęstsze schorzenia w ciąży, zaburzenia psychiczne stanowiły zaledwie 5% schorzeń wymienianych przez lekarzy-ginekologów i 2% wymienianych przez lekarzy pierwszego kontaktu. 24% lekarzy ginekologów-położników i 10% lekarzy rodzinnych wymieniło jakiegokolwiek choroby psychiczne jako często współwystępujące z ciążą. Zastanawia mnie, wynik podany w tabeli przy omówieniu wyników pracy w j. polskim w tabeli 4 w wierszu „ukończony”. Wynik ten chyba nie jest podany w samej pracy. Czy oznacza on, że tylko 45% lekarzy ginekologów-położników i 33% lekarzy rodzinnych ukończyło wypełnianie kwestionariusza? Jeśli tak to albo kwestionariusz był zbyt wymagający, albo motywacja badanych lekarzy nie psychiatrów do poświęcania czasu na udzielenie odpowiedzi na pytania związane ze zdrowiem psychicznym kobiet w ciąży nie jest na oczekiwanym poziomie.

W pracy piątej zatytułowanej „The relationship between biological factors (vitamin D, prolactin, oxytocin, thyroid hormones), Pregnancy-Related Anxiety and Maternal-Foetal Attachment” oceniono związek między stężeniem witaminy D, hormonów tarczycy, prolaktyny, oksytocyny a lękiem związanym z ciążą oraz ich związków z kształtowaniem się więzi matka-płód w czasie ciąży i matka-dziecko po porodzie. Nie stwierdzono istotnych zależności między poziomem witaminy D, prolaktyny, oksytocyny ani TSH a wynikiem ogólnym, ani podskalami, kwestionariusza PRAQ-R2 do oceny objawów lękowych w okresie ciąży. Jako jeden z wyników pracy jest wskazywany również nieistotny trend statystyczny pomiędzy troską o własny wygląd w kwestionariuszu PRAQ-R2, a podporządkowaniem się interesom dziecka w skali MFAS oceniającej więź między matką a dzieckiem.

Omówienie pracy w j. polskim zawiera opis ograniczeń pracy, które wskazują na to, że Doktorantka ma świadomość konieczności ostrożnej interpretacji danych z uwzględnieniem licznych czynników podczas interpretacji wyników. Podzielim stwierdzenie zawarte w tym opisie, że cykl publikacji, będący przedmiotem rozprawy doktorskiej, na każdym etapie tworzony był z należytą starannością. Opublikowane prace sprawiają bardzo dobre wrażenie, a wykonana praca poszerza wiedzę na temat zaburzeń lękowych w okresie ciąży oraz dostarcza polskim lekarzom przydatne narzędzie przesiewowe do oceny objaw lękowych w okresie ciąży – kwestionariusz PRAQ-R2.

Staranne przygotowanie 5 publikacji sprawia, że nie sposób nie zauważyć, że ich opis w j. polskim nie jest na tak samo wysokim poziomie. Przygotowany wykaz skrótów jest mieszaniną terminów w j. polskim i angielskim, które są stosowane niekonsekwentnie np. nazwy hormonów tarczycy są podane w j. polskim, a ich wolnych frakcji w j. angielskim. Streszczenia rozprawy w j. polskim i j. angielskim, nie są w pełni zrozumiałe bez lektury pracy i odniesienia się do wykazu użytych skrótów. W części opisującej wyniki praca III zamieniona jest z pracą IV. Zastanawia mnie też tak częste użycie terminu „strach” w rozprawie doktorskiej dotyczącej zaburzeń lękowych, a więc uczucia zagrożenia, opierającego się przede wszystkim na subiektywnych i nadmiernych obawach kobiety przed potencjalnymi, przyszłymi zagrożeniami, czy możliwymi negatywnymi wydarzeniami, a nie wynikających z realnego zagrożenia dla życia i zdrowia. Jak Doktorantka rozróżnia te dwa terminy lęk i strach w kontekście emocji jakich kobieta może doświadczać w okresie ciąży?

Podsumowując przedstawiona przez lek. Agatę Mikołajków rozprawa doktorska w formie spójnego tematycznie cyklu pięciu artykułów dotyczy oryginalnych i trafnie wybranych problemów badawczych. Praca doktorska wskazuje, że Doktorantka zdobyła szeroką wiedzę w obszarze pracy doktorskiej, potrafi poprawnie formułować cele badawcze, poznała metodologię badań naukowych, właściwie przedstawia i interpretuje wyniki oraz wykorzystuje źródła literaturowe.

Na podstawie wykonanej oceny stwierdzam, że przedstawiona mi do recenzji rozprawa doktorska spełnia warunki określone w art. Art. 187 ust. 1-4 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (tj . Dz. U. 2018 poz. 1668), w związku z tym mam zaszczyt przedłożyć Radzie Dyscypliny Nauki Medyczne Uniwersytetu Medycznego we Wrocławiu wniosek o dopuszczenie lek. Agaty Mikołajków do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

W związku z oparciem pracy doktorskiej o wyniki aż pięciu prac wykorzystujących zróżnicowaną metodologię badawczą, w tym adaptację na j. polski kwestionariusza PRAQ-R2 składam również wniosek o wyróżnienie pracy.

prof. dr hab. n. med. i n. o zdr. Adam Wichniak

Kierownik III Kliniki Psychiatrycznej

Instytut Psychiatrii i Neurologii w Warszawie